

Asia: VN/9732/2019

STM065:00/2019 Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Yleiset kommentit uudistuksesta ja esitysluonnokseen sisältyvistä ehdotuksista

- yleiset huomiot ehdotetuista vanhempainpäiväraahjärjestelmän muutoksista**

Kokonaisuudistuksen keskeisimpänä tavoitteena on lisätä isien perhevapaoikeuksien käyttöä ja perhevapaiden sekä hoitovastuun tasaisempaa jakautumista vanhempien kesken. Uudistukselle on tarve, sillä tilastot osoittavat, että naiset käyttävät lähes 90 % kaikista vanhempainpäivärahapäivistä ja 80 % isistä ei käytä pidettävissä olevia isyyspäivärahoja täysmääräisesti. Pitkillä perhevapailla on useita negatiivisia vaikutuksia naisten työmarkkina-asemaan ja naisten hoivavastuu lisääntyy entisestään.

Päätös perhevapaiden käyttämisestä tehdään perheissä usein taloudellisten seikkojen perusteella, jolloin vähemmän tienaava jää kotiin hoitamaan lasta. Vähemmän tienaava on useimmiten nainen. Ehdotetuilla kiintiöillä ja järjestelmän joustavoittamisella voidaan vaikuttaa perhevapaiden jakautumiseen vanhempien kesken, mutta niiden ohella naisten ja miesten välisen palkkaeron kaventaminen on tehokas keino edistää perhevapaiden tasaisempaa jakautumista naisten kesken. Vanhempien tuloerojen kaventuessa päätös perhevapaalle jäämisestä voitaisiin perustaa muihin seikkoihin kuin perheen toimeentuloon perhevapaan aikana.

Esityksessä heikennetään niiden vanhempien asemaa, joiden lapsi syntyy kuolleena. Nykyisessä laissa synnyttävällä vanhemmalla on oikeus äitiysrahaan äitiysrahakauden loppuun saakka eli 105 päivän ajalta, jos lapsi syntyy kuolleena. Uudistuksessa korvattavien päivien määrä lyhenee 84 päivään. Muutokselle ei ole perusteita ja se on täysin kohtuuton.

Lapsen kuolema ennen syntymää tai sen jälkeen on vanhempia voimakkaasti järkyttävä tapahtuma. Synnyttänyt henkilö kokee valtavaa surua, hätää ja kärsimystä. Hän ei ole pitkään aikaan työkykyinen. Korvattavien päivien määrä tilanteessa, jossa lapsi syntyy kuolleena tai kuolee syntymän jälkeen, tulee molemmissa tapauksissa olla vähintään nykyisen laajuinen. Näkemyksemme mukaan korvausaikaa tulisi pikemminkin pidentää merkittävästi vastaamaan tosiasiallisen toipumisen edellyttämää aikaa.

- **kommentit raskaus- ja erityisraskausrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

Uudistuksessa joustavoitetaan raskausrahan käyttöä siten, että työnantaja ja työntekijä voivat sopia raskausrahan myöhentämisestä ja sen voi aloittaa viimeistään 14 päivää ennen laskettua synnytysaikaa. Nykytilanteessa äitiysraha alkaa 30–50 päivää ennen laskettua synnytysaikaa, joten ehdotettu muutos on olennainen. Järjestelmän joustavoittaminen ja työntekijän tarpeiden entistä parempi huomioon ottaminen on sinänsä kannatettavaa, mutta raskausrahan myöhentämisen joustavoittamisessa on vaarana se, että työntekijä sinnittelee työssä liian pitkään esimerkiksi sijaisen rekrytointivaikeuksien takia tai työnantajan painostuksesta.

- **kommentit vanhempainrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

Esityksen mukaan ilmoitus vanhempainvapaarahapäivien luovuttamisesta toiselle vanhemmalle voidaan perua, jolloin päivät palautuvat takaisin. Uudistuksen tavoitteena on edistää perhevapaiden tasaisempaa jakautumista ja lisätä isien perhevapaoikeuksien käyttöä, joten on tärkeää, että peruuttamista ei kytkeä lapsen hoitojärjestelyihin, työtilanteessa tapahtuviin muutoksiin tai vastaaviin perusteisiin vaan pelkkä ilmoitus luovutuksen peruuttamisesta riittää.

Uudistuksen tavoitteena on joustavoittaa vanhempainrahapäivien käyttöä, mutta työsopimuslain mukaiset tiukat ja jäykät ilmoitusajankohdat voivat johtaa siihen, että käytännössä vanhempi ei pystykään pitämään vanhempainrahapäiviä haluamanaan ajankohtina ja jaksoina.

Vanhempainvapaarahapätkiä voi olla myös vaikea suunnitella ja osa vapaasta voi jopa jäädä käyttämättä.

Vanhempainrahapäivien käytön pirstaloituminen lyhyempiin jaksoihin voi synnyttää ongelmia työpaikoilla mm. sijaisjärjestelyiden osalta. Toisaalta vanhempainvapaan käyttäminen pienemmissä pätkissä edistää ammattitaidon ylläpitämistä ja parantaa naisten työmarkkina-asemaa.

Esityksen mukaan vanhempainpäivärahaan ei ole oikeutta vuosiloman aikana. Muutos heikentää perhevapaata käyttävien asemaa, eikä muutokselle mielestämme ole perustetta. Työntekijällä ei ole oikeutta päättää vuosiloman ajankohdasta. Perhevapaan ajaksi määrättyllä vuosilomalla ei ole mahdollisuutta samankaltaiseen palautumiseen kuin työssä ollessa.

Esityksen mukaan vanhempainraha voidaan maksaa osittaisena, jos päivittäinen työaika ei ylitä viiden tunnin rajaa ja osa-aikatyöstä tehdään sopimus. Osa-aikatyö helpottaa perheen ja työelämän yhteensovittamista mutta osa-aikatyötä tekevät tyypillisesti naiset. Naisten osa-aikatyön lisääntyminen ei ole toivottava kehityssuunta, vaikka Suomessa naisten osa-aikatyö ei ole yhtä yleistä kuin muissa Pohjoismaissa. Toisaalta huoli voi olla turha, sillä osittaisen vanhempainvapaan käyttö saattaa jäädä vähäiseksi, koska osittaisen vapaan pitäminen kuluttaa päivärahopäiviä samalla tavalla kuin kokoaikainen vanhempainpäivä.

- **kommentit muita sairausvakuutuslakiin ehdotettuja muutoksia koskien**

-

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettuun lakiin**

Ehdotus siitä, että lakia lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta muutetaan siten, että oikeus kotihoidon tukeen voisi alkaa jo ennen lapsen varhaiskasvatusoikeuden alkamisikää on kannatettava.

Muita etuuslakeja koskevat muutosehdotukset

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista muihin etuuslakeihin**

-

Laki varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja koskevan lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettuun lakiin**

Varhaiskasvatuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus varhaiskasvatukseen alkaisi jatkossa sen kalenterikuukauden alussa, jona lapsi täyttää yhdeksän kuukautta. Oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyisi, vaikka lapsi on poissa varhaiskasvatuksesta sinä aikana, jona lapsen hoidosta maksetaan sairausvakuutuslain mukaista vanhempainrahaa, mikäli poissaolo kestää yhtäjaksoisesti enintään 13 viikkoa ja mikäli se on ennalta ilmoitettu

On lapsen edun mukaista, että oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyy, vaikka lapsi on poissa varhaiskasvatuksesta sinä aikana, jona lapsen hoidosta maksetaan sairausvakuutuslain mukaista vanhempainrahaa. Lapsen edunmukaista ei ole rajaus enintään 13 viikkoon. Jatkuvat turvalliset ihmissuhteet ovat tärkeitä lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen edellytyksiä. On tärkeää, että lapsi voi

jatkaa samassa varhaiskasvatuspaikassa, vaikka vanhemmat käyttäisivät vanhempainvapaitaan vielä sen jälkeen, kun lapsi on jo aloittanut varhaiskasvatuksessa.

Valtioneuvoston asetuksessa varhaiskasvatuksesta on säädetty päiväkodin henkilöstön mitoituksista. Asetuksen mukaan on henkilöstömitoitus alle 3-vuotiaiden ryhmissä 4 lasta/kasvattaja. Jo ennen käsillä olevaa perhevapaaudistusta on ilmennyt tarve sille, että alle 1-vuotiaille tulisi olla oma suhdelukunsa. Jos uudistus lisää merkittävästi alle 1-vuotiaiden ja jopa 9 kk ikäisten osallistumista varhaiskasvatukseen, on se huomioitava henkilöstömitoituksessa. Alle 1-vuotias sitoo käytännössä yhden työntekijän lapsen hoitoon jättäen näin muut kasvattajan vastuulla olevat lapsen vähemmälle huomiolle. Jos alle 1-vuotiaita on useampi ei lapsille riitä aikaa yksilölliseen huomioimiseen ja tilanne kuormittaa kasvattajia. Samalla tulee uudelleen arvioida nykyisen henkilöstörakenteen säilyttäminen alle 3-vuotiaiden ryhmässä, jossa korostuu lasten perushoito ja -taitojen opettelu sekä lapsiryhmässä läsnä olevat kasvattajat.

Mitä pienempi lapsi, sen tärkeämpää on pieni lapsiryhmä. Varhaiskasvatuksen laadun tärkein tekijä on riittävän pieni ryhmäkoko, jota on mahdotonta korvata muilla laatutekijöillä. Suurimmat riskitekijät ovat suuri ryhmäkoko, vaihtuva henkilökunta, suuri sijaisten määrä sekä kohonnut melutaso.

Kuten hallituksen esityksestä käy ilmi, arvostavat perheet monesti perhepäivähoitoa aivan pienten lasten varhaiskasvatusmuotona, koska lapsiryhmä on pienempi ja suhde perhepäivähoitajaan voi olla pysyvämpi kuin päiväkodin henkilöstön kesken. Tästä syystä olisikin syytä tehdä toimenpiteitä, joilla perhepäivähoidon määrää saataisiin lisättyä.

Ehdotus siitä, että varhaiskasvatuksen asiakasmaksulakia muutetaan siten, että varhaiskasvatuslain mukaisesti ennalta ilmoitetut vanhempainrahapäivien käyttämisestä johtuvat poissaolot olisivat maksuttomia, on kannatettava.

Laki työsopimuslain ja laki merimiesten työsopimuslain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista työsopimuslakiin ja laki merimiesten työsopimuslakiin**

Perhevapaaudistuksen tavoitteena on vapaiden käytön joustavoittaminen, mutta työsopimuslain tiukat ja jäykät ilmoitusajat eivät tue tavoitteen toteutumista. Työsopimuslaissa säädettäisiin edelleen vapaiden pitämiseen liittyvistä rajoituksista, joita perustellaan työelämään ja työn organisointiin liittyvillä tarpeilla. Perhevapaiden käyttö voi hankaloittaa työpaikan työjärjestelyjä, mutta uudistuksen keskeinen tavoite on joustava järjestelmä, joka pyrkii ottamaan huomioon perheiden yksilölliset tarpeet entistä paremmin.

Ilmoitusajoilla pyritään turvaamaan myös sijaisen asemaa. On kuitenkin huomattava, että määräaikaisen työsopimuksen kesto aika voidaan sitoa sijaistettavan paluuseen siten, että määräaikainen työsopimus päättyy, kun sijaistettava palaa töihin. Näin ollen ilmoitusajat eivät riitä turvaamaan sijaisten asemaa.

Laki vuosilomalain ja laki merimiesten vuosilomalain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista vuosilomalakiin ja merimiesten vuosilomalakiin**

Ehdotetut muutokset työssäoloajan veroisen ajan laajentamiseksi ovat kannatettavia. Esimerkiksi omaishoitovapaa on rinnastettavissa tilapäiseen hoitovapaaseen ja poissaoloon pakottavasta perhesyystä, joten se on katsottava työssäoloajan veroiseksi ajaksi.

Lisäksi ehdotetaan, että ajanjakso, jolle vuosilomaa ei saisi ilman työntekijän suostumusta sijoittaa, olisi kummankin vanhemman osalta 105 arkipäivää. Jakso piteneisi nykyisen isyysrahakauden pituuteen verrattuna 51 päivällä. Ehdotus yhdenmukaistaa vanhempien asemaa ja siinä on huomioitu, että perhevapaa on tarkoitettu lapsen hoitoon ja vuosiloma työstä palautumiseen sekä lepoon.

Liitelait (lakiehdotukset 18-29)

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista liitelakeihin**

-

Vaikutusten arviointi

- **Taloudelliset vaikutukset**

-

- **Vaikutukset julkiseen talouteen**

-

- **Vaikutukset kotitalouksiin**

Esityksessä arvioidaan taloudellisen tilanteen paranevan lähes kaikissa perheissä ja todetaan, että nykytilanteessakin perheille olisi usein taloudellisesti kannattavaa, että isä pitäisi enemmän vapaita ja käyttäisi enemmän päivärahaa. Ainoastaan tilanteissa, joissa isän tulot ovat merkittävästi äidin tuloja suuremmat, äidin töihin menosta johtuva tulojen kasvu ei riitä kompensoimaan isän tulojen pientymistä. Naiset tienaaavat edelleen vähemmän kuin miehet ja naisten keskiansio oli vuonna 2020 83,8 % miesten keskiansiosta. Näin ollen valtaosalle perheistä ei ole taloudellisesti kannattavaa, että enemmän tienaaava isä jää perhevapaalle. Nais- ja miesvaltaisten alojen palkkaeroja tulisi kaventaa, jotta perhevapaauudistuksen tarkoitus käytännössä toteutuisi.

Ehdotukseen sisältyvät vanhempainrahan joustot ja mahdollisuus tehdä nykyistä joustavammin esimerkiksi osa-aikatyötä tai satunnaisia keikkatöitä lapsen hoidon ohella voivat parantaa perheiden taloudellista tilannetta, mutta työsopimuslain pitkät ilmoitusajat voivat käytännössä hankaloittaa töiden vastaanottamista.

○ **Vaikutukset yrityksiin**

Esityksessä arvioidaan, että isien vapaiden käytön lisääntymisellä voi olla taloudellisia vaikutuksia etenkin miesvaltaisten alojen työnantajille. Perhevapaakustannusten tasapuolisempi jakautuminen nais- ja miesvaltaisten alojen kesken on tavoiteltavaa, sillä ei ole oikeudenmukaista, että naisvaltaiset alat joutuvat kantamaan valtaosan perhevapaista aiheutuvista kustannuksista.

Esityksessä arvioidaan, että isien nykyistä pidempien perhevapaiden yleistymisen lisäksi miesvaltaisten alojen taloudellisia kustannuksia, koska jatkossa jouduttaisiin käyttämään yhä enemmän sijaisia vanhempainvapaiden aikana. Tämä on valitettavan tavallista jo nyt esimerkiksi naisvaltaisella hoitoalalla. Perhevapaiden käyttö on yleistä ja sijaisia on rekrytoitava jatkuvasti, mutta useilla työpaikoilla on pysyvä sijaistarve ja osaavia sijaisia on vaikea saada. Lisäksi hoitoalaa uhkaa vakava työvoimapula tulevaisuudessa mm. eläköitymisten ja alan pitovoiman heikentymisen seurauksena. Perhevapaiden lyheneminen naisvaltaisella hoitoalalla voisi vähentää sijaistarvetta ja pienentää työvoimapulaa.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Vanhempainpäivärahojen käytön joustavoittamisen arvioidaan lisäävän hakemusten määrää, sillä vanhempainrahaa haettaisiin lyhyissä jaksoissa useammin eikä kerralla pidempää kautta. Hakemusten määrän lisääntyminen merkitsee työmäärän kasvua, joten viranomaisten resurssien turvaaminen on tärkeää, ettei käsittelyajat pitene kohtuuttomasti.

• **Muut yhteiskunnalliset vaikutukset**

-

• **Vaikutukset lapsiin ja perheisiin**

Kiintiöiden avulla halutaan viestittää vanhempien tasapuolista vastuuta lapsen hoidosta ja lisätä isien perhevapaiden käyttöä sekä isien itsenäistä hoitovastuuta. Tavoite on kannatettava ja isän osallistuminen lapsen hoitoon lisää perheen sisäistä tasa-arvoa sekä kotitöiden takaisempaa jakautumista vanhempien kesken.

- **Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon**

Hallitusohjelman tavoitteena on nostaa Suomi tasa-arvon mallimaaksi ja perhevapaaudistus tukee tavoitteen toteutumista. Kiintiöt lyhentävät naisten käyttämien perhevapaiden pituutta, mikä parantaa naisten työmarkkina-asemaa pitkällä aikavälillä. Järjestelmän joustavuus mahdollistaa perhevapaiden pitämisen lyhyemmissä jaksoissa, mikä voi lisätä naisten työssäkäyntiä lapsen ollessa pieni eikä nainen jää perhevapaalle pitkäksi ajaksi. Lyhyempi perhevapaajakso helpottaa työhön palaamista ja ammattitaidon ylläpitämistä.

Mahdollisuus luovuttaa omia vanhempainrahapäiviään toiselle vanhemmalle heikentää perhevapaan tasaisempaa jakautumista vanhempien kesken, mutta jää nähtäväksi, missä määrin kiintiöt lisäävät isien perhevapaiden käyttöä vai tuleeko omien perhevapaapäivien luovuttamisesta pääsääntö. Omien päivien luovuttamista voidaan ehkäistä mm. naisten ja miesten välisten palkkaerojen kaventamisella

- **Vaikutukset yhdenvertaisuuteen**

Perhevapaaudistuksen keskeinen tavoite on parantaa yhdenvertaisuutta sekä perheissä että työelämässä. Uudistuksessa huomioidaan nykyistä paremmin kaikkien perhemuotojen tasa-arvoisuus ja perheiden monimuotoisuus sekä erilaiset tarpeet.

- **Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään**

Isien perhevapaiden käytön lisääntyminen parantaa naisten työmarkkina-asemaa. Perhevapaan aikana ansio- ja urakehitys on heikompaa ja pahimmassa tapauksessa määräaikainen työsuhde saatetaan katkaista perhevapaan ajaksi. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on hoitoalalla edelleen yleinen ja sitkeä ongelma useista kampanjoista ja oikeudenkäynneistä huolimatta. Työsuhteen puuttuminen vaikeuttaa paluuta työelämään ja voi johtaa siihen, että työssäkäyvä puoliso luopuu perhevapaoikeuksiensa käyttämisestä.

Esityksessä arvioidaan, että perhevapaajaksojen lisääntyminen ja lyheneminen voi lisätä määräaikaisten työsopimusten käyttöä ja heikentää perhevapaasijaisina olevien työntekijöiden asemaa siten, että määräaikaisuudet ovat aiempaa lyhyempiä. Ongelma ei ole uusi, sillä hoitoalalla lyhyiden määräaikaisten työsopimusten käyttö on ollut aina varsin tavanomaista. Työntekijän työsuhdehistoria saattaa koostua useita vuosia lyhyistä, toisiaan seuraavista määräaikaisista

työsuhteista ilman päivänkään katkoa. ”Silppusopimuksista” huolimatta uutta työtä on kuitenkin tarjolla heti edellisen määräaikaisuuden päätyttyä. Vaikka työsuhdehistoria koostuisikin lyhyistä pätkistä, se saattaa olla useita vuosia täysin katkeamaton. On toki mahdollista, että määräaikaissuusia on pätkitty perusteettomasti tai määräaikainen työntekijä paikkaa pysyvää työvoiman tarvetta.

- **Onko jokin olennainen vaikutus jäänyt esityksessä arvioimatta tai liian vähälle arvoinnille? Jos on, niin mikä?**

-

Hallituksen esityksen toimeenpano ja seuranta

- **kommentit liittyen uudistuksen toimeenpanoon ja seurantaan**

-

Muut mahdolliset kommentit

Lausunto on tehty yhteyistyössä Suomen Lastenhoitoalan Liiton ja Suomen Kätilöliiton kanssa.

Nurminen Niina
Tehy ry.